

KULTUR

Spara tid eller leva?

"Momo - eller kampen om tiden" av Michael Ende

Scen: Nya Teatern, Gamla Röda Kvarn, Örebro, 15/10 2002

Regi och dramatisering: Lotta Thörnquist
Scenografi: Lotta Thörnquist, Hasse Wahlberg m. fl.

Kostym: Yvonne Johansson, Katarina Staaf
Ljus och ljud: Jon Svednell m. fl.

Medverkande: Hanne Liljeholm, Märten K. Axelsson, Bosse Larsson, Andreas Backlund, Amanda Strömberg, Emelie Toro, Alexandra Hyvärinen, Linn James, Anna Hyvärinen, Victor Pettersson, Matilda Wahlström, René Deutsch, Agnes Forstenberg, Tomas Granqvist, Lena Backlund, Petra Hagerius, Linnea Nyqvist, Nelly Ekström

Speltid: 1 timma 40 minuter inkl. paus.

Jesper Lange

Michael Endes (1929 - 1995) nästan klassiska barnbok berättar sagan om den lilla fattiga föräldralösa flickan Momo som bosätter sig i en stad där tiden till en början går mycket långsamt och där befolkningen har tid att snacka med varandra och vila. Men staden hemsöks av tidjuvar (de gråa männen) som med mycket skicklig marknadsföring övertygar alla om att det är viktigt att spara tid och alla börjar därför stressa. Konsekvensen är att hela det sociala livet i stan förstörs. Folk har inte längre tid med sig själv eller varandra eller barnen för den sakens skull. Momo är den enda i stan som bevarar sin frihet och inte låter sig locka till att spara tid men hon förlorar i gengäld alla sina tidigare vänner och känner sig mycket ensam då vännerna i den nya brådskan inte längre har tid att vara tillsammans med henne. De måste ju jobba jämt. Till slut inleder hon en kamp mot tidjuvarna och genom många dramatiska händelser i gränslandet mellan tidfyllda och tidtomma rum besegrar hon bovarna som upplösas/dör och det goda livet och tiden som höll på att ta slut återvänder till samhället som på nytt blir mänskligt.

Michael Ende skrev boken 1973 (svensk översättning 1979) - den har alltså nästan 30 år på baken idag. I och för sig känns bokens problematik mycket aktuell. Tidspresen är hårdare än någonsin och det ständiga jäktande och prestationskraven har - precis som Michael Ende fruktade - åstadkommit ett fullkomligt skandalöst folkhälsoproblem. Men i vår tid finns det ingen Momo som kan sätta krokben för verklighetens gråa tidjuvar. Vi har å andra sidan just fått en ny och vuxen minister som med en hel regering i ryggen ska fixa det problem som barnet Momo ordnade ensamt med lite elementär magi och en hel del civil kurage. Arbetslivsminister Hans Karlsson främ-

Momo är den enda i stan som bevarar sin frihet och inte låter sig locka till att spara tid men hon förlorar i gengäld alla sina tidigare vänner och känner sig mycket ensam då vännerna i den nya brådskan inte längre har tid att vara tillsammans med henne.

sta uppgift är att nedbringa de höga sjuktagen och här är det naturligtvis problemet med tiden som gör sig gällande igen. Får se om han lyckas med detta och gör sig förtjänt av smeknamnet "Momo". Tanken är i alla fall vacker.

Tillbaka så till texten: jag tycker att Endes text börjar kännas lite åldrad. På 70-talet var det politiska engagemanget i samhället stort och brett och folkligt och Ende skrev in i en situation där det fortfarande fanns en kollektiv föreställning om ett annat och bättre och mer mänskligt samhälle, kort sagt ett meningsfullt alternativ. I Sverige fanns det till exempel utbyggda föreställningar om Folkhemmet i flera varianter. Michael Ende beskrev i sin barnbok en möjlig och dyster framtid och varnar mot denna och blickar alltså egentligen framåt. Och nu är denna framtid här. På riktigt. Tiden HAR blivit bara pengar. Räntabilitet GÅR nu före mänsklighet. Och väldigt många mår väldigt illa av detta. Så tiden har alltså

Vill man vara mycket aktuell och modern var det kanske en annan text man skulle välja. Nu får man i alla fall originalberättelsen - det är bra.

hunnit ikapp boken på ett väldigt obehagligt sätt.

Hur kan man då spela texten idag? Lotta Thörnquist som har dramatiserat romanen till scenen håller sig till de stora stationerna i ursprungsberättelsen - och hon gör det så skickligt att framåtdriften i berättelsen bevaras eller rentav förbättras. Det är inte så enkelt som det kan låta. Romanen är på över 300 sidor och den ska "tryckas samman" till 80 minuters effektiv speltid. Hon har alltså haft plats med ungefär 1/6 av all text i romanen. Risker är naturligtvis stor att hamna i det klassiska Hollywood-problemet: filmen är alltid sämre än boken då det fattas så mycket - eller hur? Den centrala svårigheten är att överföra en konststart (romanen) till en annan konststart (filmen/teatern/dansen etc.). Men Lotta Thörnquist hamnar inte i denna fälla. Å andra sidan lyckas hon inte att upphäva ursprungstextens tankemässiga begränsningar som härstammar från att den är från 70-talet. Någon "aktualisering" eller "modernisering" blir det aldrig frågan om och det är kanske lika bra det. Vill man vara mycket aktuell och modern var det kanske en annan text man skulle välja. Nu får man i alla fall originalberättelsen - det är bra.

Vid iscensättningen av föreställningen har Lotta Thörnquist satsat på att skapa fullt dramatiserade spelsituationer när det behövs, det vill säga att hon återger tanke och känsla och ton i originalet, men egentligen med helt nytt och eget material. Slutet är ett utmärkt exempel på detta. I romanen ser Momo hur tiden/livet återvänder och människor vaknar upp. Det kan vi se filmiskt inne i huvudet i bästa Walt Disney-stil. Men på scenen skulle det aldrig fungera att visa dessa föreställningar rakt av. Här drar man istället ett långt vitt tyg mellan de stelnade människorna som kommer till liv en efter en. Vackert och effektivt. Och väl-disponerat då det därefter är tvärt slut. Det skulle ändå aldrig gå att hoppa över denna scen bildmässigt eller estetiskt.

Dessutom utnyttjar hon balkongen i rummet och får således en variation i nivå

som enbart kan göras i en teater. Spelet på balkongen tillfogar även en ny dimension till berättelsen då spelet däruppe får karaktär av dockteater/Muppet Show. Det är roligt och inspirerande och överraskande.

Scenografin är vidare ganska abstrakt och antydd. Det finns ingen ambition om att visa någon realistisk miljö och det är bra. (Ninos matställe är dock inte så lyckat tycker jag. Där har realismen tagit över utan någon riktig anledning och det skär sig mot resten av scenografin som är "ren"). På golvet ligger gatstenar i koncentriska cirklar och väggarna är klädda med halvgenomsjukt fiberväv och på scen finns en del spelplatser i form av öppna podier.

Scenografin antyder bara och kommer enbart till liv genom skådespelarnas spel. Och här visar Lotta Thörnquist prov på sitt mod och sin skicklighet som regissör. Det är en stor chansning att låta amatörskådespelare ha så lite stöd från scenografin som fallet är i denna föreställning. Antingen flyger de eller också faller de. Men de flyger för det mesta. Jag tycker således att chansningen är helt korrekt. Det är först då det blir teater och det är rätt att sätta amatörer i situationer där det antingen bär eller brister. Och det är helt OK att det brister då och då.

Lotta Thörnquist har även spant ut trådar över hela scenen. Efter pausen visar det sig att dessa trådar egentligen är en spindelväv och den har naturligtvis ett metaforiskt samband med pjäsens tema, men jag tror nu den finns med främst som ett konkret fysiskt hinder som ska hålla i gång i skådespelarnas uppmärksamhet och kroppar. Och det fungerar.

Skillnaden på amatörskådespelare och professionella är just förmågan att spela med hela kroppen - hela tiden. Det kräver utbildning och vana eller också kräver det en regissör som insisterar på detta jämt och ständigt och som har förmågan att få fram ett fysiskt spel. Och det har Lotta Thörnquist. Bra gjort.